

SATUFANTASIAA LAPSILLE JA KIRJANOPPINEILLE

Catherynne M. Valente: *Tyttö joka purjehti Satumaan ympäri itse rakentamallaan laivalla*

Suom. Sarianna Silvonen
339 s
Gummerus, 2013

Kun tyttö nimeltä Syyskuu tapaa pojan nimeltä Lauantai, voi tarinan tyyllilaji olla mitä tahansa aikuisten allegoriasta lapsille suunnattuun lyriikkaan.

Amerikkalaisen **Catherynne M. Valenten** tarinat yhdistävätkin railakkaasti tuttuja tyyllilajeja.

Parhaimmillaan Valente on aikuisille tarkoitetuissa fantasianovelleissa, joiden väkivaltaisuus ja eroottisuus saavat kokeneenkin lukijan hämmentymään kerronnan lumovoimasta.

Valenten ensimmäinen suomennos on aivan tuore teos (2011), mutta edustaa sitä kiltimpää osastoa, kaikkiruokaisten lukijoiden satufantasiaa.

Kirjan korulipasta muistuttava ulkonäkö samoin kuin nimi vetävät puoleensa oikean lukijakunnan: *Tyttö joka purjehti Satumaan ympäri itse rakentamallaan laivalla*.

Suomennos seuraa Valenten näppärää, joskus liioitellunkin nokkelaa kielenkäyttöä.

Tyyli voi huvittaa erityisesti kirjanoppineita lukijoita. Valente kommentoi *Liisa ihmemaassa* –tarinan perinnölle syntynyttä nonsense-hulluttelua siirtämällä Satumaahan nykypäivän mediarealismia.

Esimerkiksi kuninkaalliset häät sisältävät ”ystävällismielistä uskottomuutta” ja puolikkaiden saarelta ovat rosvot vieneet säikeissään ”kansanperinteen”.

Tällaisissa tarinoissa jännitys perustuu sille, miten lapsipäähenkilö sopeutuu Satumaan nurinkurisiin sääntöihin ja samalla säilyttää oman tahtonsa.

Valenten irvailu satuperinteelle näkyy siinäkin, että kirja päättyy tilanteeseen, josta *Peter Pan* saa alkunsa: päähenkilö on menettänyt varjonsa.

Varjon etsintää käsitellään viime vuonna ilmestyneessä jatko-osassa. Fantasia- ja tieteisfiktion kärkikustantajaksi noussut Gummerus on ostanut oikeudet jo siihenkin.

Markku Soikkeli

HIPPIHENKINEN UHKAKUVA KUUSIKYMMENLUVULTA

Kirjat

J.G. Ballard: Kuivunut maailma
Suom. Matti Rosvall
224 sivua
Jalava 2013

Englantilainen J.G. Ballard kirjoitti hippivuosina rajuja, surrealistisia scifi-tarinoita. On paljolti Ballardin ansiota, että muutkin taiteet kiinnostuivat tieteiskirjailijoista tulevaisuuden visionääreinä.

Vielä 1970-luvulla Ballard oli pienen piirin tuntema avantgardisti. Kuuluisaksi hän nousi vuonna 1984 elämäkertateoksellaan Auringon valtakunta, josta Steven Spielberg sovitti samannimisen elokuvan.

Suosionsa myötä Ballard luopui kirjallisista kokeiluista. Hänen avantgarde-tekstiensä maine on kuitenkin kestänyt kirjailijan kuolemankin (2009) jälkeen. Ballardin vähemmän tunnettua tuotantoa edustaa tuore suomennos Kuivunut maailma (alunp. 1965). Teos muistuttaa asetelmaltaan edellistä suomennosta Uponnut maailma.

Molemmissa romaaneissa kuvaillaan Englantia ekologisen täystuhon jäljiltä, viidakkona ja suola-aavikkona. Aivan kuin imperiumin ajan kauhukuvat Afrikasta olisivat äkkiä siirtyneet Englannin kamaralle.

Kuivuuden aiheuttajaksi selitetään meret peittävää polymeerikalvoa, joka on syntynyt teollisuusjätteiden yllättävästä yhdistelmästä.

Toisaalta Ballard käsittelee suurta kuivuutta myyttisenä välikautena sivilisaatioiden kierrossa: ei niinkään ihmisluonnon kuin kulttuurin kestäkyvyn koitoksena.

Ballard on synkkä optimisti ihmislajin säilymisen suhteen. Katastrofien jäljiltä yhteisöt taantuvat primitiivisiin käytösmalleihin, ”liioitellun raakalaismaisiksi”. Ihmismassat kerääntyvät merenrantaan kuin sopulit, tietämättä, onko luvassa pelastus vai kollektiivinen itsemurha.

Kuivunut maailma on tuulahdus hippimystiikkaa ja ekologisen herätyksen uhkakuvia, yhdistelmä, jolla on arvoa muutenkin kuin kylmänä nostalgiana.

Markku Soikkeli

Byatt: Ragnarök – jumalten tuho

A.S. Byatt: Ragnarök – jumalten tuho
Suom. Titia Schuurman. Sivuja 163. Tammi 2013

Neljällä tuoreella suomennoksella A.S. Byatt on noussut meilläkin tunnetuimpien ja suosituimpien brittikirjailijoiden joukkoon.

Byattin uusin suomennos on sekin tuore tapaus, mutta vallan erilainen kuin edelliset, kovaa kulttuurihistoriaa ja pehmeää ihmiskuvausta sekoitelleet proosateokset.

Ragnarök on Byattin henkilökohtainen tulkinta skandinaavisesta mytologiasta. Se ei edes pyri romaanin muotoon, vaan kuvailee jumalten synkänpuoleisia seikkailuja ainoana yhdistävänä tekijänä kirjailijan omat lukukokemukset lapsuuden ajalta.

Kokemukset maailmansodan pommituksista ja maailmanlopun tunnelmasta toimivat taustana lapsen tulkinnoille ”jumalten tuomiosta”, Ragnarökistä. Lapsen näkökulmaan sopii myös sadunkaltainen koristeaines hirviöiden ja ihmetekojen kuvauksessa.

Proosallisuutta romaaniin tuovat kertojaäänien kommentit ”laihan lapsen” kyvystä ymmärtää myyttien avulla sota-ajan ilmapiiriä. Odin, Thor, Loki ja Baldur ovat lapselle kiehtovampia kuin kristinuskon myyttihahmot.

Skandinaavisessa mytologiassa jumalat tietävät ennalta valintojensa tuhoisat vaikutukset, mutta eivät voi toimia ”tarinaansa” vastaan. Ympärillä riehuva sota on osa maailman perimmäistä epävarmuutta.

Kuten monet muut tarustoon tarttuneista, on Byattkin viehättynyt erityisesti Lokin hahmosta.

Kaaokselle omistautunut paholaishahmo on Byattin tulkinnassa myös tiedemies, jolla olisi halutessaan kyky saada kaaos hallintaansa.

Byatt painottaa skandimytologiassa uhkan ja epävarmuuden aineksia. Samalla hän nostaa esille sen, että suullisen perinteen myytit selittävät yhtä paljon asioiden lopullista tilaa kuin niiden syntyperää.

Romaanissa kerrotut lapsilukijan tulkinnat perustuvat käytännössä aikuisen ymmärrykselle. Tätä näkökulmien ristiriitaa Byatt ei dramatisoi eikä selitä.

Myyttien ajattoman kokemisen ja esteettisen ymmärryksen kuvaaminen samaksi asiaksi on sinänsä soveliaa. Jumalataruston leppoisa käsittely on toisaalta pettymys niiden arkkitehtonisen tarkasti harkittujen romaanien jälkeen, joita Byattilta osaa odottaa. Kaksi Byatt-käännöstä tehneen Kersti Juvan tilalla on nyt Titia Schuurman. Kirjailijan koristeellinen, välillä itsetarkoituksellisen kokeileva kieli soi Schuurmanin käännöksessä yhtä kirkkaasti kuin Juvan kiitetyissä suomennoksissa.

Markku Soikkeli